

BALHITEK

Roger SCRUTON: *Futóbolondok, csalók, agitátorok. Az újbaloldal gondolkodói.*
Fordította BETLEN János. Közép- és Kelet-európai Történelem
és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, Budapest, 2019. 480 oldal, 4000 Ft

Ahhoz, hogy a világot ki tudjuk fordítani a sarkaiból, egy szilárd pontra van szükség. Ez az arkhimédészi gondolat vezette arra az érzékeivel szemben bizalmatlan Descartes-ot, hogy a bizonyosság szilárd és mozdíthatatlan pontját keresve mellőzzön mindent elmékedésből, amihez egy csöppnyi kétség is férhet. A posztmodern gondolkodás számára már legalábbis kétséges, hogy létezik-e ez a pont és ez a kétely sajátos értelmiségi melankóliában oldja fel az elmúlt századok forradalmi energiáit. Az 1917-es fordulat tanulságain töprengő Trockij is kész volt elismerni, hogy noha a forradalom alapozza meg ezt az arkhimédészi pontot, a világ elmozdítására önmagában még sincsen ereje. E keserű felismerést követően a forradalmi gondolkodás vagy hatalmi cinizmussá aljasul, vagy az anyagi realitásokon túli láthatatlan valóságba vetett fanatikus hitté válik. Ha a forradalmi gyakorlat nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, akkor az utópia marad az egyetlen szilárd pont, amelyből mozgásba lehet lendíteni a jövő baloldali forradalmait.

Roger Scruton *Futóbolondok, csalók, agitátorok – Az újbaloldal gondolkodói* című művében azt a valóságtól legkevésbé bemocskolt baloldali törekvést teszi kritika tárgyává, amely a látható világgal szemben az utópia pártjára állítja híveit. Szerinte csak az újbaloldal (*New Left*) gondolkodóinak a fejében létezik az a halvány csillag, amely felé az utópia szférájába törekedve bábeli tornyukat építik, a világot ugyanis nem lehet kifordítani a sarkaiból és minden ezt célzó kísérlet a valóság tagadásával végződik. Scruton lényegi mondanivalója szerint az újbaloldal legbefolyásosabb gondolkodói a saját szubjektivitásukat tartják az egyetlen biztos és abszolút pontnak, amelynek segítségével a világ kifordítható a sarkaiból. Ez a mindent viszonylagossá tevő szubjektivitás számos alakot ölthet, képes megannyi ideológiai totalitás ködképében megjelenni, hogy magán a szubjektumon kívül az egész világra a gyanú árnyékát

vethesse. Scruton szerint a baloldal társadalomfilozófija Goethe Mefisztóájához hasonlóan „a szüntelen tagadás szelleme”, hiszen ideológiaként „leplezi le” a valóságot és azt ígéri, hogy kritikai gondolkodása révén felfedi, láthatóvá és megragadhatóvá teszi a láthatatlan struktúrákat és ezáltal megalapozza a forradalmi változás lehetőségét. Ám híveitől valójában vallásos hitet követel, ellenfeleit pedig szemantikai bűvészmutatványokkal próbálja összezavarni. A baloldaliság – állítja Scruton – „kiáltás a létező ellen, a nem tudható nevében” hangzik el.

A könyv háttéréhez érdemes felidézni, hogy Scruton konzervatívizmusa 1968 Párizsában született, amikor fiatal diákként először szembesült a jelenséggel, amelyet előbb a *The Salisbury Review* című konzervatív lapban közölt esszé-sorozatban, végül pedig 1985-ben – eredetileg csak *Az újbaloldal gondolkodói (Thinkers of the New Left)* címmel – megjelent könyvében foglalt össze (ennek 2015-ös, bővített és átdolgozott kiadása alapján készült a fordítás). Ifjúkori benyomása szerint az újbaloldalt fűtő indulatok háttérében nincs más, mint a minden észszerűségnek ellentmondó szentimentalizmus és szellemi önkény. Scruton a tagadás szellemét nagy nyelvi leleménységgel leplezi le és könyvében addig folytatja a valóságot

ezerféleképpen tagadó *balhitek* dekonstrukcióját, míg el nem jut önkényes és szubjektív magvukhoz: amíg nem marad más, csak egy semmi másból sem levezethető abszolút, teljes mértékben a saját tekintélyére, esetleg egy jövőbeni forradalmi gyakorlat igazolására támaszkodó kinyilatkoztatás. A gondolataikat övező tömjénfüst és mitikus homály eloszlatásához a szerző nem a politikai teológia schmitti kategóriáját használja, de művében rendszeresen utal az újbaloldali gondolkodás és nyelvezet liturgikus vagy még inkább *mágikus* jellegére. Scruton szerint a baloldal „fél az eretnokségtől”, dogmatikusan törekszik az ortodoxiára és kiközösíti

azokat, akik áhítat helyett kétségekkel közelednek a forradalmi hittételek felé. Egyértelmű, írja szerzőnk, hogy „vallásos jellegű szükséglettel van itt dolgunk”. Ezzel a dogmatizmussal szemben ugyanakkor „reménytelen vállalkozás a pusztá valóságot védelmezni, amikor az abszolútumok csábító ajándékával megjelenik a horizonton a hit.”

Scruton az újbaloldal gondolkodásának *politikai teológiai* jellegére mutat rá, ám ahelyett, hogy ezt a kifejezést használná, Voegelin modernitáskritikájához nyúl vissza és gnosztikusnak minősíti az újbaloldal ideológiai konstrukcióit. A szerző szerint azért beszélhetünk gnosztikus jellegéről, mert a posztmodern újbeszél fogalmaival körülbástyázott elme képessé válik arra, hogy „illúzióknak tekintse és megtagadja az őt körülvevő valóságot”. Ez a nyelvezet „elidegeníti és megkeményíti a valóságot, olyasvalamivé teszi, amit le kell győzni”. Természetesen a baloldali filozófia zsargonjának helyes elsajátítására csakis azok a kiválasztottak lehetnek képesek, akik „értik” ezoterikus igazságát és méltók arra, hogy beköltözzenek az általa megteremtett nyelvi *ellenvilágba*. A nyelv, amely elveszíti leíró funkcióját, a beavatásban jut kulcsszerephez és a valóság mágikus megejtésének célját szolgálja. Az újbaloldal állításai gyakran inkább „ráolvasásként” hatnak, mintsem a valóság értelmezésének. Scruton szerint az újbaloldal gondolkodói arra jöttek rá, hogy az ideológiakritika köntösébe bújtatott „gnoszticizmusuk” révén „ismét varázslatossá tehetik a varázsától megfosztott világot, és ismét az embert helyezhetik minden dolgok középebe.” Scruton kritikája a posztmodern következményeinek ismeretében a valóság tagadására helyezi a hangsúlyt. Művének célja az utolsó fejezet tanúsága szerint „visszafordítani a bizonyítás terhét” azokra a szerzőkre, akik ideológiájukat ideológiakritikának kiáltják ki és úgy gondolják, hogy ettől kezdve nem saját nézeteik szorulnak igazolásra, hanem az általuk megkérdőjelezett valóság.

Sartre szerint szabadságunk tudata megsemmisít mindent, amire objektív módon támaszkodhatnánk, s így azt, hogy „mi a világ és a magam lényege: magamnak kell eldöntenem – egyedül, igazolhatatlanul és menthetetlenül.” Foucault az *episztémé* s általában a nyelv mögött is hatalmi struktúrák körvonalait pillantja meg, és az általa álságosnak tekintett és kigúnyolt normalitással szemben egyedül a felszabadítás ugyancsak szubjektív szükségyszerűsége áll. Lacan hasonlóan ködös megállapítása úgy szól, hogy a szubjektíváció hívja életre az embert. Scruton szerint az újbaloldal posztmodern világnézetét az a meggyőződés tartja egyben, hogy a világ arra vár, hogy jelentéssel ruházzuk fel és az egyetlen valóság saját egyéniségünk korlátlan szabadsága. A szerző elsősorban Sartre műveiben azonosítja ezt a szemléletet, melyekben a dolgok világa iránti mélyeséges undor és a valósággal szemben csapongó episztemológiai gőg keveredik egymással. Scruton kritikája szerint Sartre számára a szubjektum szabadsága „az egyetlen biztos pont, ahonnan vizsgálható a világ”, vagyis

az Arisztotelészt követő középkori szerzőkkel szöges ellentétben Sartre és csodálói szerint „a lét megelőzi a lényegét”. Teljesen magunkra, saját szubjektivitásunkra vagyunk utalva a roppant „feladattal” és szóba sem jöhet, hogy a világ egy tudatunktól független objektív realitás, amely önmagában is jelentésteli lévén, nem kér az újbaloldal mágikus „ráolvasásából”.

Scruton úgy véli, az által kritizált szerzők célja nem az, hogy elősegítsék a világ megértését, hanem, hogy „belénk tápláljanak bizonyos különleges bánásmódra érdemesített gondolatokat. [...] szenvedélyes prózában merítenek meg bennünket, és a végén felhangzik a kiáltás: »efelől pedig ne legyen kétség.«” Scruton szinte már igazságtalan a teológiával szemben, amikor ezeket az önkényes és merőben a kinyilatkoztatás tekintélyén alapuló állításokat teológiai téziseknek nevezi. Úgy véli például, hogy Althusser írásaiban világosan tetten érhető a *credo ut intelligam* (hiszek, hogy megértsem) mentalitása, amely nagyon is közeli rokonságban áll az önnön érvényességéből kiinduló vallásos hittel és „a hívektől a *credo quia absurdumot* [hiszem, mert hihetetlen] követeli meg”. Az ilyen párhuzamokkal szerzőnk a teológiai gondolkodást is kedvezőtlen megvilágításba helyezi, ahogy a következő, Gramsci filozófiája kapcsán elejtett mondatában is láthatjuk: „Az az érv, hogy ezt a hatalmat majd nem a tömegek fölött gyakorolják, mert a tömegek elfogadják majd, épp akkora illúzió, mint hogy a királyok hatalma Istentől ered.” Elgondolkodtató, hogy a posztmodern filozófiai káoszában a királyi hatalom isteni eredetét és egy marxista tézist ugyanabban a hangnemben lehet megkérdőjelezni?

Scruton könyve nem a mindenkori *status quo*-ban terpeszkedő cinizmus apológiája, hanem egy *egyelőre* kiteljesedését váró jobboldali ideológiakritika, amely a baloldal által ideológiaként, hatalmi struktúrák szövevényeként és társadalmi konstrukcióként elátkozott valóságot visszahelyezi jogaiba. Tény, hogy a kettő között politikai szempontból gyakran csupán hajszálnyira a különbség. **Scruton könyve a tagadás tagadásaként, avagy a dekonstrukció dekonstrukciójaként jellemezhető.** Célja egy olyan vitahelyzet retorikai megalapozása, amelyben a konzervatívok nem kényszerülnek mentegetőzésre túlságosan „földhözragadt” nézeteik miatt, viszont ezen túlmenően nem akar kinyilatkoztatni. Nem akarja kifordítani a sarkaiból a világot és nem kínál más alternatívát, mint az egyesülés szabadságára épülő társadalmi életben virágzó közösségek képviselte ethoszt – az utópiával szemben a leghétköznapibb normalitást. Az olvasót ugyanakkor műve továbbgondolásra és arra készíti, hogy folytassa a posztmodern képzelet gyakran kietlen tájainak felfedezését. Heidegger valami ilyesmiről beszélt híres interjújában: „A filozófia nem képes véghezvinni a jelenlegi világhelyzet közvetlen megváltoztatását. [...] Már csak egy Isten menthet meg bennünket. Egyetlen lehetőségünk az marad, hogy a gondolkodás és a költészet terén készenlétbe helyezzük magunkat Isten megjelenésére”.